

ЖЕЉКО БЈЕЛАЈАЦ*
ЈЕЛЕНА МАТИЈАШЕВИЋ**
Универзитет Привредна академија
Правни факултет за привреду и правосуђе
Нови Сад

УДК 316.624
Прегледни рад
Примљен: 05.09.2013
Одобрен: 17.09.2013

НАСИЉЕ КАО ОБЛИК СОЦИО-ПАТОЛОШКОГ ПОНАШАЊА

Без мача, споразуми нису ништа друго до речи.
Томас Хобс

Сажетак: Чињеница је да откад постоји човек постоји и насиље. Међутим, последњих година, услови живота и рада савременог човека су се значајно променили. Између осталог, свакодневица просечног човека битно је угрожена ескалацијом различитих облика насиља, манифестованих тако да погађају виталне сфере функционисања. Шире посматрано, област социјалне патологије је последњих година прерасла у својеврсну научну дисциплину баш из тог разлога што социо-патолошке појаве чине окосницу савремених услова живота. Психолози, психијатри, социолози износе своја стручна мишљења и покушавају да објасне разлоге, но чини се да су и они затечени ескалацијом бесмислене окрутности. С обзиром да социјална патологија обухвата скуп различитих појава које се сматрају непожељним и негативним са становишта одређених општеприхваћених вредности и норми у друштву, поред криминалитета, алкохолизма, проституције, наркоманије, различитих облика дезорганизације група, значајна социо-патолошка појава јесте насиље. Имајући ову чињеницу у виду, пажња у овом раду усмерен је управо на насиље као облика социо-патолошког понашања.

Кључне речи: насиље, социјална патологија, социо-патолошке појаве

Увод

Људска природа је способна за величанствена дела, али и за најужасније ствари, што нам насиље нашег времена све чешће очигледно

* zeljkobjelajac067@gmail.com

** jelena@pravni-fakultet.info

показује. Према неким мишљењима, насиља је увек било, само се о њему није толико говорило. Према другима, никада није било толико насиља као данас. На почетку разматрања тематике насиља као облика социопатолошког понашања постављамо питање, да ли су наши погледи непромењени или смо постали хуманији и нетолерантнији на насилничка понашања па о овоме у последње времевише причамо?

Чињеница је да откад постоји човек постоји и насиље. У временима кад је човекова свест била усмерена на борбу за опстанак, агресивно понашање је било корисно у одбрани и нападу јер су преживљавали они борбенији и јачи. Понекад је насиље било последица страха од различитости, неразумевања туђег погледа на свет или културе. На глобалном плану, током целе историје човечанства није било времена кад се није водио неки рат и кад насиљем није настојала да се стекне нека корист. Заиста, увек је било насиља произашлог из погрешних уверења, осећаја угрожености, похлепе за туђим. Но, оно што наше време чини другачијим и што застрашује јесте ескалација насиља у коме свако може постати жртва безумног, бесмисленог насиља које је само себи постало сврха.

Још пре само неколико десетина година могли смо мирно да шетамо градовима без страха да ће нас неко осакатити или убити само зато што му је досадно. И тада је постојала досада, али никоме није падало на памет да је лек за досаду шутирање случајног пролазника. Није било потребе да се школе учљивим таблама означавају као места нулте толеранције на насиље. Подразумевало се да такве толеранције нема, а они који би прекршили то неписано правило били би обележени као лоши и проблематични, одбачени од ненасилне већине. Одлазило се на фудбалске стадионе и страствено навијало за свој клуб, али није било потребе да се доноси закон о навијачима како би се од насилне руље заштитили стварни љубитељи фудбала или инвентар стадиона. Некада је чак и у тучама уличних банди било неког кодекса понашања и осећаја части, па је нпр. било кукавички да се туче слабији од себе или неко ко лежи на поду. Ценила се храброст, али не окрутност. Пре само неколико деценија било је незамисливо да неки адолесцент дође у школу и пуца по ученицима и професорима с намером да убије (Нова Акропола, 20.04.2013.).

Данас свега тога има. Психолози, психијатри, социолози износе своја стручна мишљења и покушавају да објасне разлоге, но чини се да су и они затечени ескалацијом бесмислене окрутности. С обзиром да социјална патологија обухвата скуп различитих појава које се сматрају непожељним и негативним са становишта одређених општеприхваћених

вредности и норми у друштву, поред криминалитета, алкохолозма, проституције, наркоманије, различитих облика дезорганизације група, значајна социо-патолошка појава јесте насиље. Надовезујући се на све претходно речено, у овом раду фокус ће бити усмерен управо на насиље као облика социо-патолошког понашања.

Терминолошке дистинкције појма насиља и њему сличних појмова

На садашњем степену политичке науке наша терминологија не прави дистинкцију између битно различитих речи као што су „моћ”, „снага”, „сила”, „ауторитет” и, коначно, „насиље” - а све се те речи односе на дистинктне, различите феномене и једва да би могле и да постоје да не постоје ти феномени. По речима филозофа Ентревеса, моћ, власт, ауторитет: све су то речи чије прецизне импликације немају неку велику тежину у садашњем говору; чак их и највећи мислиоци понекад користе насумице. Ипак, треба претпоставити да те речи указују на различита својства, и да би, према томе, њихово значење требало пажљиво проценити и испитати. Правилна употреба ових речи је не само питање логичке граматике, већ и питање историјске перспективе.

У контексту теме рада, претходно наведене чињенице се могу појаснити и компарирати на следећи начин:

Моћ одговара људској способности не само делања, већ делања у сагласности. Моћ никада није својство појединца; она припада групи и постоји само онолико дуго колико се група држи заједно. Када за неког кажемо да „има моћ” ми, у ствари, кажемо да га је извесна група људи овластила да дела у њихово име. Оног тренутка када та група од које потиче моћ (*potestas in populo*, без народа или групе не постоји моћ) ишчезне, „његова моћ” такође нестаје. Када у свакодневном језику говоримо о „моћном човеку” или о „моћној личности”, ми већ у том тренутку реч „моћ” употребљавамо метафорично; оно на шта указујемо без метафоре јесте „снага”.

Снага недвосмислено означава нешто у једнини, индивидуални ентитет; то је својство инхерентно једном објекту или једној особи и припада њиховом карактеру, које може себе да докаже у односу према другим стварима или особама, али је у суштини независно од њих. Снага чак и најснажнијег појединца увек се може надваладати снагом многих који ће се често удружити из једног јединог разлога да униште снагу управо због њене особене независности. Скоро инстинктивно неприја-

тељство многих према једном увек се, од Платона до Ничеа, приписивало озлојеђености, зависти слабих према јакима, али ово психолошко тумачење не погађа суштину. У природи је групе и њене моћи да се окреће против независности, против својства индивидуалне снаге.

Сила, реч коју у свакодневном говору често користимо као синоним за насиље, поготово ако насиље служи као средство принуде, требало би да је у терминолошком језику резервисана за „силе природе” или за „силу прилика” (*la force des choses*), односно да укаже на енергију која се ослобађа физичким или социјалним покретима.

Ауторитет, термин који се односи се на појаве које је најтеже дефинисати, па се, према томе, најчешће погрешно користи, може се приписати особама - постоји тако нешто као што је лични ауторитет, на пример, у односу родитеља и детета, учитеља и ученика - или може бити службено овлашћење, као, на пример, у римском сенату (*auctoritas in senatu*) или у службама Цркве (свештеник може дати ваљан опроштај чак и ако је пијан). Обележје ауторитета је беспоговорно признавање од стране оних од којих се очекује послушност; није потребна ни принуда ни наговарање. (Отац може да изгуби ауторитет или ако туче своје дете или ако почне с њим да се расправља, односно ако се према њему понаша као тиранин или ако са њим поступа као са себи равним.) Да би се задржао ауторитет потребно је да се поштује особа или институција. Према томе, највећи непријатељ ауторитета је презир, а најсигурнији начин да се ауторитет поткопа јесте смех.

Насиље се издваја по свом инструменталном карактеру. Феноменолошки, оно је блиско снази зато што се оруђа насиља, као и све друге алатке, обликују и употребљавају ради увећања природне снаге, све док у последњој фази свог развоја не постану њена замена (Arendt, 1970).

О социјалној патологији и социо-патолошким појавама

Изворно значење термина социјална патологија јесте „наука о друштвеним болестима”. Једна од значајнијих дефиниција је да је „социјална патологија наука о социјалним појавама које својим патолошким испољавањем у виду агресије, токсикоманије, изопачености, негативно утичу на стање и развојне могућности у малим и великим социјалним групама” (Милосављевић, 1983). Овакво одређење социјалне патологије пружа могућност да се ове социо-патолошке појаве проучавају у друштвеној средини где се јављају, јер се њихово настајање и утицај односе на одређене уже или шире социјалне средине.

Област социјалне патологије од пре неколико деценија конституисана је као посебна научна област. По наводима аутора Муњиже, овде је потребан интердисциплинарни приступ, али је и мидицински, односно социјално-психијатријски аспект од великог значаја. Повезаност социјално-патолошких појава и психијаријских поремећаја је значајна и често представља велики проблем у диференцијалној дијагностици ових појава. Сазнања из различитих области психијатрије (која се бави, поред осталог, проучавањем улоге социјалних фактора у настајању одређених поремећаја), служе социјалној патологији у сагледавању неких аспеката одређених видова социо-патолошких појава. Ради потпунијег схватања предмета и развоја социјалне патологије уз већ поменути медицински аспект ових појава од значаја су и неке друге оријентације, као напр. социолошка која у себе укључује теорије девијантности или аберантног понашања, теорије социјалне дезорганизације и социјалних проблема, затим психолошка орјентација, пре свега теорија имитације, неприлагођености и фрустрације, затим примена дијалектичких метода и др (Муњижа, 22.04.2013: 3-4).¹

Приликом разматрања особености социо-патолошких појава, веома је битно на прави начин извршити њихову класификацију. При томе, треба поћи од најмање три главна постулата: 1) треба да буде обухваћена цела област социјалне патологије, 2) социјално-патолошке појаве морају да буду тако постављене да може да се уочи њихово место у јединственом логичком систему и 3) поједини типови социјално-патолошких појава треба да буду издвојени и сређени на основу основних карактеристика саме појаве.

У последње време, обухваћене су све три основне групе социјално-патолошких појава: социјалне болести, социопатије, односно поједини типови поремећаја личности и социјалне дезорганизације. Термин социјалне дезорганизације треба да се посматра у множини, пошто се овим појмом обухвата читава серија различитих врста социјално-патолошких појава. Све три основне групе појава су категоријално специфичне и међусобне зависне, и активне, поред тога оне су понекад и структурално помешане (Ibid.: 8).

Подгрупу социјалне болести карактерише низ заједничких особина у односу на критериолошки систем који је постављен у дефиницији социјално патолошке појаве: представљају најчешће масовне болести

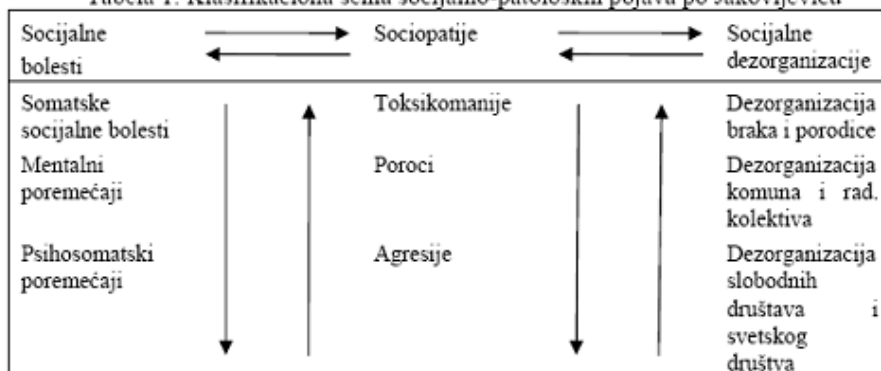
¹ Текст је део предавања специјализантима из психијатрије и социјалним радницима на Академској специјализацији из психосоцијалне рехабилитације. Касније је прерађен текст укључен као посебно поглавље у књизи проф Каличанина, затим у књизи „УВОД У КЛИНИЧКУ ПСИХОПАТОЛОГИЈУ”.

које имају низ заједничких особина и на тај начин доводе до поремећаја у функционисању друштва, за целу групу карактеристична је специфична динамика деловања друштвених узрока, имају специфичне друштвене последице. У оквиру ове групе може да се издвоји више сличних поремећаја од којих су најважније соматске болести, менталне и психосоматске социјалне болести. Социјалне болести утичу на стварање социопатских социо-патолошких поремећаја. Оне такође утичу и на стварање социјалних дезорганизација на тај начин што масовне болести чланова друштвених заједница изазивају низ материјалних и функционалних поремећаја у друштвеној структури и њеној динамици (Ibid.: 9).

Социопатије, односно поједини типови поремећаја личности представљају такву групу социо-патолошких појава које представљају групе и/или појединачне асоцијалне и/или антисоцијалне ставове и понашања. Манифестују се кроз абнормалне личности које се могу удруживати и у абнормалне организоване друштвене групе. Они су значајним делом условљени специфичним друштвеним узроцима уз садејство психолошких чинилаца и споредније деловање биолошких фактора. Они сви имају сличне друштвене последице, на њих се може деловати сличним друштвеним мерама. Неки аутори у оквиру социопатије издвајају три подгрупе: токсикоманије, перверзије и агресије (Ibid).

Социјална дезорганизација представља такву групу социопатолошких појава које карактерише неповољно и/или разбијено функционисање друштвених група и установа, где су укључени појединци као носиоци дезорганизационих процеса. Оне су условљене специфичним друштвеним узроцима и оне имају бројне последице на даљи развој дезорганизације и на остале социо-патолошке појаве. Могућност реорганизације, односно кориговање дезорганизованих појава требало би да буду доста комплексне друштвене мере. Унутар ове подгрупе налазе се дезорганизације брака и породице, локалне, комуналне и дезорганизације фирми и предузећа. Дезорганизација глобалног друштва и света не спадају у ову групу социо-патолошких поремећаја. Социјалне дезорганизације су интеракционо и структурално повезане са социопатијама и социјалним болестима. Исто тако су подгрупе у оквиру ове дезорганизације међусобно повезане, како деловањем, тако и својим структурним поретком. Тако на пример дезорганизације брака и породице, утичу нужно у разним видовима на све остале поремећаје, као што и они утичу на дезорганизацију брака и породице, пошто су чланови породице у исто време чланови осталих дезорганизованих група (Ibid).

Табела 1: Класификациона шема социјално-патолошких појава по Јаковљевићу

Извор: Јаковљевић (1971: 43).

Табела 1.: Класификациона шема социјално-патолошких појава аутора Владимира Јаковљевића, извор: Владимир Јаковљевић: „Увод у социјалну патологију», Београд: Научна књига, 1971, стр. 43.

Интересантно је поменути узрочност социо-патолошких појава. Нема сумње да је у овом домену заступљен моменат мултикаузалности који обухвата социјалне, психолошке, биолошке и физичке компоненте. Током времена, различита су становишта заузимања приликом разматрања етиологије социо-патолошких појава. Примарни узроци који су се притом искристалисали могу се подвести под следеће групе узрока: неповољни социо-економски услови живота (сиромаштво, социо-економске разлике, неповољни услови школовања, запошљавања, становања и др.); друштвени, културни сукоби (у породици, на послу, између појединих група-класа, етничких група); индустријализација, урбанизација, друштвене промене у целини; акултурација и асимилација (мењање образаца веровања и понашања услед промене културне средине и/ или миграције); социјална изолација (издвојеност појединаца из друштвених група и неповољна деловања средстава васпитања и пропаганде (масовне комуникације, глобална информатичка мрежа, мобилна телефонија и др.).

У последњој деценији све више се појављује потреба да се уоче заједнички узроци за скоро све групе социјално-патолошких појава. Неки аутори као генеричке факторе дефинишу следеће: институционални конфликт, аномију, мобилност и индивидуализацију у друштву. Неки сматрају да су генерички поремећаји у процесима: комуникације, конфликта, копенценције, асимилације. У психодинамском аспекту посебно се издвајају стрес и фрустрација човека у друштву. Нема сумње да је неразрешен, патогени конфликт основни генерички облик различитих

других етиолошких фактора. Као најважнији генерички социопатогени фактори наводе се: друштвена неуравнотеженост, заосталост, декаденција, друштвено брзо мењање (акултурација) и миграције. Низ појединачних психогених чинилаца могу такође да се уоквире у сличне групације као и већ наведени чиниоци. То значи да ли ће се у неповољним социјалним условима личност настојати да их превазиђе и/или да продуктивно измени ове неповољне социјалне услове или ће се абнормално прилагодити истима. На поједину личност неповољни социјални услови могу да делују на више различитих начина: поремећена социјализација, фрустрација у току развоја (осујећење потреба и путем социјалних стресова, траума, односно различитих облика насиља над личношћу). Од социо-психогених фактора у литератури се анализирају и следећи чиниоци: родитељско одбијање, доминација, страховање, претерана љубав и хиперпротективно понашање, хладноћа, крхка дисциплина у породици, ривалитет у породици, неприхваћеност од вршњака у школи и/или социјалној средини, сексуалне трауме, неуспеси и/или злоупотреба, комплекси ниже вредности, неповољна искуства у остваривању брачних, родитељских и професионалних улога, емоционално неуравнотежена интеграција личности. Од психолошких фактора у самој личности значајни су непотпуне и/или недовољне идентификације са социјалним узорима, стварање конфликтних ставова због супротних утицаја, неповољан развој личности због лоших формативних услова у социјалној средини удруживање са абнормалним личностима у патолошке групе у којима формира патолошке личности, страх, несигурност, осећање кривице, стид, досада и неадекватна одбрана од ових неповољних менталних просеца, интерперсонални односи и усамљеност (Ibid: 11).

Насиље као облик социо-патолошког понашања

Пре неколико година, док се враћала кући с факултета, у близини железничке станице у Панчеву у Србији, једну студенткињу је напао непознат мушкарац. Појавио се из мрака и одједном ју је оборио на земљу и ставио своје руке међу њене бутине. Она је покушавала да се одбрани и, у једном тренутку, употребивши сву своју снагу, окренула се према њему и ударила га у нос. Он ју је за моменат пустио и покрио своје лице. Она је искористила тај тренутак да побегне, али ју је он поново шчепао и ударио песницом у потиљак. Жртва је описала како се осећала на следећи начин: „Прекрила сам главу рукама, чучнула, као корњача која покушава да се заштити када се увлачи у оклоп. Ударао ме

је час у потиљак, час у темпорални део лобање, а ја сам молила за живот. Чинило ми се да траје читаву вечност, али у једном тренутку је стао. Погледала сам ка њему, осетила страх да побегнем, али је он направио пар корака у назад и ја сам кренула да трчим - сад или никад. Тада сам била гоњена животиња која је гребала ка светлости и чинило ми се да што брже трчим да сам све спорија и спорија. Спасла сам се, сачувала живот, али сам дуго после тога водила борбу да научим поново да живим” (Линдгрен и Николић-Ристановић, 2011: 13).

Једне касне вечери, на путу до куће, један младић из Београда је наишао на групу од шест младића који су били прилично пијани. Они су га изненада и неочекивано напали. Задобио је тешке телесне повреде и био је веома љут јер је био сасвим сигуран да ничим није испровоцирао то насиље. Пре него што је потражио лекарску помоћ, замолио је за помоћ чувара у оближњем кафи ћу, али је чувар одбио да му помогне (Ibid).

Дуго времена су једна тинејџерка и њена мајка биле малтретиране од стране оца и мужа. Он је стално био пијан и све је уништавао по кући. Када се девојка обратила служби за жртве ВДС инфо и подршка жртвама, имала је неколико повреда, била је дубоко узнемирена и преплашена, и рекла је да је отац покушао да је силује (Ibid).

Догађаји попут ових горе описаних се дешавају сваке године, месеца и дана. Готово у сваком тренутку, неко бива погођен неким актом насиља, које доводи до великих и дуготрајних патњи. Али, манифестовано насиље не погађа само жртве, њихове породице и пријатеље. Оно погађа целокупно друштво кроз стварање осећаја страха и несигурности.

Постоје ипак групе које су изузетно рањиве на било коју манифестацију насиља. Оно што је заједничко свим овим групама је да су оне у великој мери изложене насиљу управо због тога „ко су или шта су”. Тако су оне изложене виктимизацији због својих сексуалних склоности или боје коже, због тога што не могу да се одбране или зато што их други не разумеју, зато што не могу да користе своја грађанска права и тако даље. Стога акти насиља која се врше према овим групама нису усмерена само против појединца/ појединке, већ и против његовог/њеног порекла, културе, наслеђа или идентитета (злочини из мржње). Посебно рањиве групе су следеће: деца, жене, жртве расистички мотивисаног насиља, жртве насиља из мржње, стари, особе са инвалидитетом, особе на маргинама друштва, особе које путују, туристи, итд.

Деца могу да буду повређена на много начина. Она могу да буду физички или психолошки злостављана, сексуално нападнута, мал-

третирана и запостављена. Велики део насилних аката против деце врше одрасли из дечијег непосредног окружења – понекада, чак, и њихови законски заступници.

Када посматрамо жене као жртве насиља, површно посматрано, чини се крајње погрешним идентификовати половину светске популације као рањиву групу. Међутим, насиље према жена се често може окарактерисати као систематска репресија над женама као појединкама. Акти насиља, често се дешавају у кући. То може да буде физичко или психичко насиље, али и провале и оштећење имовине. У случају мушког насиља над женама, махом није у питању један изоловани догађај, који одређује ту рањивост жене, већ чињеница да он често представља део систематског насиља усмереног ка жени.

Расистички мотивисано насиље је општи појам којим се означава све врсте насиља која се врше због расе, боје коже, етничког или националног порекла жртве. При томе, акти насиља иду од уништавања имовине и личних ствари до вербалног и физичког злостављања, претње, сексуалног напада, подметања пожара и убиства. Расистички мотивисаном насиљу могу да претходе епизоде вербалног и физичког насиља, који не морају нужно да представљају криминалитет, али који могу да доведу до много озбиљнијих расистичких прогона. Примери тога су: непријатељски погледи, увреде, графити, остављање смећа на кућном прагу, неугодне жалбе, писање писама и позивање телефоном.

Злочини из мржње представљају акте насиља којима је заједничко то да укључују насиље према хомосексуалним, бисексуалним и транссексуалним мушкарцима и женама. Ови злочини иду од уништавања имовине, вербалног и физичког злостављања, претњи и узнемиравања, до сексуалног и физичког напада, подметања пожара и убиства.

Једну посебно рањиву групу чине стари као жртве насиља. Акти насиља против старих су углавном скривена од власти, а могу да се врше код куће или у дому за стара лица и другим институцијама. Ово насиље често врше рођаци или особе задужене за бригу о жртви. Може да буде психолошког, физичког, имовинског или сексуалног карактера

Још једну рањиву групу чине особе са инвалидитетом. Акти насиља која погађају особе са физичком или интелектуалном онеспособљеношћу су највећим делом исте врсте као и дела која погађају стара лица. То може бити било шта од напада до преваре, а могу да буду извршена од стране познатих и непознатих лица.

Особе које путују бивају изложене ризику да се суоче са додатним проблемима као последицом насиља, које је извршено док су били далеко од куће. Појединци могу да се нађу у другој земљи као туристи, сту-

денти, из медицинских разлога и/или због пословних обавеза. Последњих година ова група доживљава експанзију са великим бројем појединаца који привремено бораве у другој земљи због посла – тзв. „гостујући радници”. Многи акти насиља су усмерени управо према овом делу популације.

Особе које живе на маргинама друштва, као и они који имају криминални досије, такође чине рањиву групу у случајевима када су изложени насиљу. Једним делом то је због тога што њима недостаје заштита, коју друге групе имају, јер они ретко пријављују акте насиља властима, а делом и зато што им недостаје јака социјална мрежа, коју друге групе имају, а која може да омогући опоравак.

Хал (Hall, 1997 цит. према Линдгрен и Николић-Ристановић, 2011: 61) је показао да је ризик од изложености насиљу и претњама већи за младе него за старе, за мушкарце него за жене и за оне који су сами у поређењу са онима који су браку. Овај ризик је, такође, већи у великим градовима и густо насељеним регионима.

Постоје јасно идентификоване групе које су значајно више изложене претњама и насиљу у поређењу са општом популацијом. Једну групу оних који су изложени насиљу чине појединци који живе изван оквира „нормалног” друштва. То су маргинализоване групе попут затвореника (Helgesson, 1995 цит. према Линдгрен и Николић-Ристановић, 2011: 61), бескућника (Löfvenberg & Melin, 1999 цит. према Линдгрен и Николић-Ристановић, 2011: 61), оних који су исељени из својих кућа (Flyghed & Stenberg, 1993 цит. према Линдгрен и Николић-Ристановић, 2011: 61), потом тешки зависници од дроге и алкохола и осуђени криминалци (Lenke, 1973 цит. према Линдгрен и Николић-Ристановић, 2011: 61).

Још једна група која је изложена насиљу више него што је уобичајено укључује младиће који излазе у ноћне клубове, те су изложени ризику од насиља на јавним местима. Следећу групу чине самохране мајке мале деце, које су изложене насиљу у кући, и то често од стране познатих извршилаца. Најзад, једну групу чине они који су изложени насиљу због својих занимања, као што су полицајци, портири и радници обезбеђења, превозници, запослени у ресторанима, као и запослени у здравственим и пенитенсијарним институцијама.

Ако погледамо ситуацију у Србији, најбољу слику манифестованог насиља као облик социо-патолошког понашања пружају подаци спроведених истраживања у овој области. Тако, према истраживању Виктимолошког друштва Србије (Николић-Ристановић и Докмановић, 2006; Влашковић, 2008), Извештају међународног друштва за праћење

занемаривања и злостављања деце, Извештају Дечјег фонда УН и Геронтолошког друштва Србије, подаци су следећи²:

Подаци који се односе на жене као рањиву групу:

- Свака трећа жена у Србији је жртва физичког насиља у породици,
- Свака друга жена у Србији је жртва психичког насиља, а свака четврта је бар једном у животу била изложена физичком насиљу у породици,
- Сваког трећег дана у црним хроникама дневних новина у Србији извештава се о делу које је последица насиља у породици,
- Полицији се у Србији пријављује само 16,5% случајева насиља у породици,
- У 25% испитаних случајева насиље се понављало више од 5 пута,
- У 18% случајева, сем жене, злостављани су и други чланови породице,
- Чак 7.4% насилника користи оружје или оруђе којим може да зада тешке телесне повреде,
- У 74.8% случајева насиља над женама насилник је њен садашњи или бивши муж, а у осталим сл. то су очеви, мајке, деца,
- У 37.2% случајева насилник је под дејством алкохола,
- Од свих пријављених насилничких кривичних дела у Европи 25% се односи на злостављање супруга или партнерки.

Подаци који се односе на децу као рањиву групу:

- У Србији свако дете је бар једном било изложено неком облику насиља, а 10% их је перманентно изложено тежим облицима физичког или сексуалног злостављања,
- Свака трећа девојчица и сваки седми дечак у свету су сексуално злостављани пре своје 18. године,
- Године 2006. је четворо деце у нашој земљи умрло од последица насиља у породици,
- Деца се најчешће психички злостављају - у 29% случајева, а физички - у 22% случајева, а 4% деце је приморано да ради,
- 72% родитеља у Србији признају да су физички кажњавали своју децу и сматра да „батина јесте из раја изашла”.

Подаци који се односе на старе као рањиву групу:

- У Србији 5-10% старих људи је изложено насиљу,
- У свету је званично 4% старих људи изложено неком акту насиља, али се сматра да је реално проценат већи,
- Најчешће жртве су жене старије од 75 година са менталним и физичким недостацима,
- Најчешћи починиоци насиља - преко 50% су такође жене – кћерке и снаје жртава,
- Најчешћа врста насиља над старима је психичко насиље – 50%, док се физичко јавља у 19% случајева.

² Подаци преузети из истраживања Виктимолошког друштва Србије

Према истраживањима Београдског центра за безбедносну политику, спроведеног у 2012. години, издиференцирани су облици насиља који су највише брину грађане на простору наше државе (БЦБП, 2012: 5). Облици насиља и њихова процентуална заступљеност, приказани су у следећој табели.

	Облици насиља у Републици Србији који највише брину грађане:	Процентуална заступљеност
1	Вршњачко насиље у школама	86%
2	Насиље повезано са наркоманијом	85%
3	Насиље у породици	84%
4	Криминални обрачуни	80%
5	Напади на верске објекте и гробља	79%
6	Деловање екстремних политичких група	75%
7	Физички напади на Роме	75%
8	Деловање екстремних исламистичких организација	73%
9	Обрачуни између навијачких група	68%

Табела 2.: *Облици насиља у Републици Србији који највише брину грађане и њихова процентуална заступљеност; Извор: Београдски центар за безбедносну политику, Грађани Србије о насиљу, „Насиље у Србији”, 23.11.2012, стр. 5*

Према истом истраживању, 74% испитаног становништва сматра да је последњих година повећано насиље у Србији, 16% сматра да то није случај, а 10% се није изјаснило.

Даље, на питање који су по њиховом мишљењу главни узроци насиља у друштву, одговори су следећи:

- 53% испитаног становништва сматра да је узрок ескалације насиља лоша економска ситуација, сиромаштво и недостатак перспективе;
- 26% испитаног становништва сматра да је узрок ескалације насиља урушен систем вредности у друштву;
- 12% испитаног становништва сматра да је узрок ескалације насиља то што по њиховом мишљењу држава не ради свој посао;
- 6% испитаног становништва сматра да је узрок ескалације насиља лош образовни систем;
- 4% испитаног становништва сматра да је узрок ескалације насиља се по овом питању није изјаснило.

У следећој табели представљени су подаци који се односе на то ко је по мишљењу испитаних грађана на основу овог истраживања одговоран за насиље у Србији:

	Ко је одговоран за насиље у друштву:	Процентуална заступљеност
1	Држава / Влада	49%
2	Искључиво сами насилници	38%
3	Судство	34%
4	Полиција	30%
5	Политичке партије	30%
6	Они који провоцирају насилнике	22%
7	Родитељи насилника	20%
8	Медији	20%
9	Школство	15%
10	Цркве и верске заједнице	10%
11	БИА	4%

Табела 3.: *Одговорни за насиље у друштву по мишљењу грађана Републике Србије; Извор: Београдски центар за безбедносну политику, Грађани Србије о насиљу, „Насиље у Србији”, 23.11.2012, стр. 9*

Затим, у табели која следи представљени су одговори на питање да ли би, и у којој мери неко од испитаника употребио насиље у одређеним ситуацијама:

Употребио/ла бих насиље да заштитим:		
1.	Личну безбедност и безбедност породице	69% - вероватно / веома вероватно
		24% - мало вероватно
		7% - не бих знао/ла да одговорим
2.	Свој народ	43% - вероватно / веома вероватно
		46% - мало вероватно
		11% - не бих знао/ла да одговорим
3.	Традиционалне вредности и начин живота	35% - вероватно / веома вероватно
		54% - мало вероватно
		11% - не бих знао/ла да одговорим
4.	Ради скретања пажње политичара на економске проблеме	23% - вероватно / веома вероватно
		64% - мало вероватно
		13% - не бих знао/ла да одговорим

Табела 4.: *Дозвољеност / оправданост употребе насиља у одређеним ситуацијама по мишљењу грађана Републике Србије; Извор: Београдски центар за безбедносну политику, Грађани Србије о насиљу, „Насиље у Србији”, 23.11.2012., стр. 11*

И на крају, резултати испитивања грана Србије шта је најважнија мера које би држава требало да предузме ради смањења насиља у друштву су следећи:

	Предложене мере грађана Србије:	Процентуална заступљеност:
1	Да више хапси и кажњава	34%
2	Да побољша економију у земљи	28%
3	Да више улаже у спречавање насиља кроз образовање младих	26%
4	Да забрани екстремистичке групе	6%
5	Грађани који се нису изјаснили	4%

Табела 5.: Предлози мера грађана Србије које би држава требало да предузме ради смањења насиља у друштву су следећи; Извор: Београдски центар за безбедносну политику, *Грађани Србије о насиљу*, „Насиље у Србији”, 23.11.2012., стр. 20

Ако сагледамо претходно наведене податке добијене у оквиру истраживања, увиђамо да грађани Србије примећују повећање насиља у друштву и генерално су забринуте због ове појаве, као и то да је подршка и разумевање за насиље у Србији генерално на ниском нивоу. Затим, лоша економска ситуација се намеће као главни мотив узрока насиља. Даље, велика већина грађана није спремна да насиљем испољи своје незадовољство. И на крају, грађани подржавају борбу против насиља, али нису спремни да се лично укључе у њу (Ibid: 2).

Закључак

Сагледавајући тематику социјалне патологије и социо - патолошких појава учачамо изузетну актуелност друштвених девијација, а нарочито насиља као веома специфичне девијације. Друштвени односи и друштвени догађаји последњих година утицали су на значајно измењену динамику, структуру и распрострањеност насиља као социо-патолошке појаве. Данас је сасвим јасно да насиље није пратећи чинилац транзиције већ је његова природа дубоко прожета друштвеним односима. Насиље и друге друштвене девијације су један од главних блокатора савременог друштва. Карактер односа друштва према овој, али и према осталим социо-патолошким појавама од је суштинске важности за целокупан успех транзиционог преображаја и један од услова интеграције Србије у Европску унију. Зато је значајно проучавати друштвене девијације, и понаособ и у њиховом међусобном прожимању.

На крају, рад ћемо завршити са цитатом неуропсихолога Џејмса В. Прескота, који је обавио веома обимну упоредну статистичку анализу, којом је обухватио четири стотине преиндустријских друштава, и установио да културе код којих је заступљена физичка нежност према

деци нимало нису склоне насилним облицима понашања. Чак се и у друштвима без изразите нежности према деци одрасли устежу насиља, под условом да им није осујећивана сексуална активност у младости. Прескот сматра да су културе са предодређеношћу према насиљу сачињене од појединаца који су били лишавани - током бар једног од два критична раздобља живота, детињства и младости-телесних задовољстава. Тамо где се упражњава физичка нежност, готово да нема крађа, организоване религије и пакосног разметања богатством; у срединама, пак, где се деца физички кажњавају, јавља се ропство, честа убиства, мучење и сакаћење непријатеља, ниподаштавање жена, као и веровање у једно или више натприродних бића која утичу на свакодневни живот. Ми не разумемо у довољној мери људско понашање да бисмо потпуно разабрали механизме који стоје у основи тих односа, али смо у прилици да градимо претпоставке. Ове уочене везе несумњиво су битне. Прескот је написао: „Изгледи да ће неко друштво испољити склоности ка физичком насиљу, ако је у њему заступљена физичка нежност према деци и ако је оно увиђавно према предбрачном сексуалном понашању, износе свега два одсто. Вероватноћа да ће до таквог односа доћи случајно износи један према сто двадесет пет хиљада. Не знам ни за једну другу променљиву величину развоја која се одликује тако високим степеном предиктивне вредности” (Сеган, 2001: 329-330).

Литература:

1. Arendt, Hannah (1970): *On Violence*, Harcourt Brace Jovanovich, New York
2. Beogradski centar za bezbednosnu politiku, Грађани Србије о насиљу (2012): *Насиље у Србији*, 23.11.2012.; http://www.mc.rs/upload/documents/saopstenja_izvestaji/2012/112312_BCBP-prezentacija.pdf (22.04.2013.)
3. Jakovljević, Vladimir (1971): *Uvod u socijalnu patologiju*, Naučna knjiga, Beograd
4. Lindgren, Magnus i Nikolić-Ristanović, Vesna (2011): *Žrtve kriminaliteta: međunarodni kontekst i situacija u Srbiji*, Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju, Misija u Srbiji, Odeljenje za sprovođenje zakona, Beograd
5. Lenke, Leif (1973): *Den dolda våldsbrottsligheten i Stockholm – en sjukhussurvey*. Nordisk Tidskrift for Kriminalvidenskab (s.136-145)
6. Löfvenberg, Sofia & Melin, Peter (1999) *Hemlösa utsatt för brot.*. En pilotstudie på 25 hemlösa personer i Stockholm, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet
7. Milosavljević, Branko (1983): *Osnovi socijalne patologije*, Institut za dokumentaciju zaštite na radu-Centar za informativno-izdavačku delatnost, 67-130, Niš

8. Munjiža, Marko (2013): Socijalno-patološke pojave i psihopatologija, www.munjiza.com/ (22.04.2013.)
9. Nikolić-Ristanović, Vesna i Dokmanović, Mirjana (2006): Međunarodni standardi o nasilju u porodici i njihova primena na Zapadnom Balkanu, Prometej, Beograd
10. Nova akropola (2013): Nasilje našeg vremena, <http://www.nova-akropola.rs/nasilje%20našeg%20vremena.htm> (20.04.2013.)
11. Segan, Karl (2001): Kosmos, 13. poglavlje – Ko govori u ime Zemlje, Narodna knjiga, Alfa, Beograd
12. Flyghed, Janne & Stenberg, Sten-Åke (1993): Vräkt i laga ordning, Konsumentverket, Stockholm
13. Häll, Lars (1997): Off er för vålds- och egendomsbrott, I Välfärd och ojämlikhe i 20-årsperspektiv 1975-1995, SCB-rapport 91 (s. 303-325), Statistiska centralbyrån, Stockholm
14. Helgesson, Nilla (1995): Brottslingar som off er för brott, Kriminologiska institutionen, Stockholms universitet

Violence as a form of socio-pathological behavior

Summary: The fact is that since have became a man, there is also a violence. However, in recent years, living and working conditions of modern man have changed considerably. Among other things, the everyday average person it is threatened by the escalation of various forms of violence, manifested by affecting the vital spheres of functioning. If we look beyond this phenomenon, the field of social pathology in recent years evolved into a scientific discipline that's exactly why the socio-pathological phenomena are the backbone of modern living conditions. Psychologists, psychiatrists, sociologists present their expert opinions and try to explain the reasons, but it seems that they caught the escalation of senseless cruelty. Given that social pathology includes a set of different occurrences that are considered undesirable and negative from the standpoint of certain generally accepted norms and values in society, in addition to crime, alcoholism, prostitution, drug abuse, various forms of disorganization group, significant socio-pathological phenomenon is violence. Keeping this fact in mind, the focus in this paper is directed precisely to violence as a form of socio-pathological behavior.

Key words: Violence, Social Pathology, Socio-pathological Phenomena